

# Zdravotní gramotnost v České republice

Zdeněk Kučera



# Shrnutí výsledků reprezentativního šetření

**Zdravotní gramotnost obyvatel ČR. Výsledky komparativního reprezentativního šetření.**

Kučera, Z., Pelikan, J., Šteflová, A.

*Časopis lékařů českých*, 2016, 155, č.5, s. 233 – 241.

*EU-8:*

*[http://ec.europa.eu/chafea/documents/news/Comparative\\_report\\_on\\_health\\_literacy\\_in\\_eight\\_EU\\_member\\_states.pdf](http://ec.europa.eu/chafea/documents/news/Comparative_report_on_health_literacy_in_eight_EU_member_states.pdf)*

# Typy studované zdravotní gramotnosti

- Funkční zdravotní gramotnost
  - Faktické otestování gramotnosti ve zdravotním či zdravotnickém kontextu
  - Zejména schopnost porozumění zdravotníkům a zdravotních instrukcí, včetně např. příbalového letáku, informace o nutričních hodnotách potravin apod.
- Komprehenzivní (komplexní) zdravotní gramotnost
  - Zjišťování schopnosti orientovat se v záplavě informací, které souvisejí se zdravím, nemocí a zdravotnictvím
  - Posouzení kompetence rozhodovat se na základě důvěryhodných informací
- (Rizika zkoumání „zdravotní gramotnosti“ založené na „preskriptivním“ konceptu zdravotní gramotnosti – tedy modelu požadovaných znalostí)

# Výzkum funkční zdravotní gramotnosti

- Začátek 90. let zejm. USA
- Součást sledování obecné gramotnosti
- Studie funkční zdravotní gramotnosti
  - REALM (Rapid Estimate of Adult Literacy in Medicine) Správné přečtení a vyslovení 66 medicínských pojmů
  - TOFHLA (Test of Functional Health Literacy in Adults) Sedmnácti položkový test numerické dovednosti a padesáti položkový test pochopení čteného textu
  - NAAL (National Assessment of Adult Literacy) Zařazení škál ZG. (a) škálou textové gramotnosti, (b) škálou využívání nesouvisejících textů (document literacy) a (c) škálou numerické gramotnosti
  - HALS (Health Activity Literacy Scale) Zkoumá pět oblastí ZG: podpora zdraví, ochrana zdraví, prevence nemocí, péče o zdraví a jeho udržování a navigace ve zdravotnickém systému.
  - NVS (Newest Vital Sign) Zaměřuje se na porozumění informaci na obalu potravin

# Výzkum komplexní zdravotní gramotnosti

- Především v Evropě
- Aktivita konsorcia vědeckých a univerzitních pracovišť
- Klíčová role University v Maastrichtu
- Kristine Sorensen
- Jurgen Pelikan
- Podpora WHO

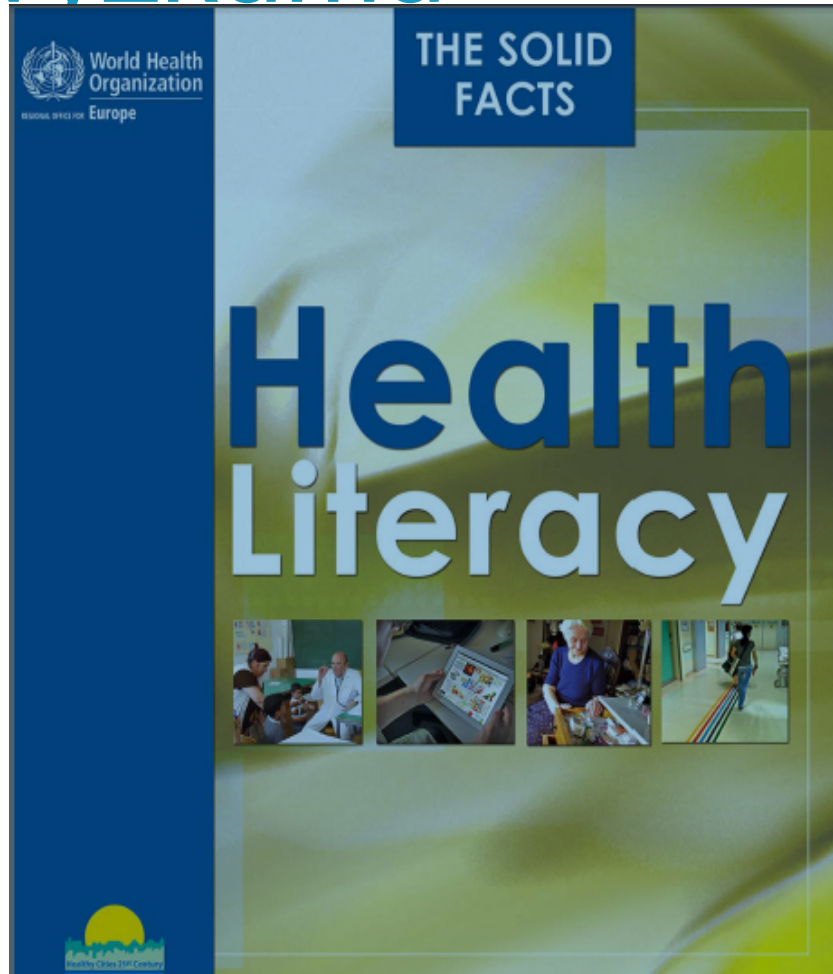
# Srovnávací výzkum v osmi zemích EU

- Rakousko
- Německo (Severní Porýní & Vestfálsko)
- Nizozemsko
- Irsko
- Řecko
- Španělsko
- Polsko
- Bulharsko
- 1 000 respondentů v každé zemi

COMPARATIVE REPORT ON  
HEALTH LITERACY IN EIGHT  
EU MEMBER STATES



# Klíčová příručka WHO vč. shrnutí výzkumu



- Zdravotní gramotnost je spojena s gramotností a označuje znalosti lidí, jejich motivace a kompetence **získat, porozumět, vyhodnotit a aplikovat zdravotně relevantní informace** tak, aby byli v každodenním životě schopni posoudit a rozhodovat se pokud jde o zdravotní péči, prevenci nemocí a podporu zdraví v zájmu udržení či zlepšení kvality života v průběhu životního cyklu.

# Model zdravotní gramotnosti

Zdravotní gramotnost	Dostupnost zdravotních informací	Porozumění zdravotně relevantním informacím	Vyhodnocení zdravotně relevantních informací	Aplikace či využití zdravotně relevantních informací
Zdravotní péče	1. Schopnost získat informace o medicínských tématech	2. Schopnost porozumět medicínským informacím a pochopit jejich smysl	3. Schopnost interpretovat a vyhodnotit medicínské informace	4. Schopnost činit poučená rozhodnutí u medicínských problémů
Prevence nemocí	5. Schopnost získat informace o rizikových faktorech	6. Schopnost porozumět informacím o rizikových faktorech a pochopit jejich smysl	7. Schopnost interpretovat a vyhodnotit informace o rizikových faktorech	8. Schopnost posoudit relevanci informací o rizikových faktorech
Podpora zdraví	9. Schopnost získávat nové zdravotně relevantní informace	10. Schopnost porozumět zdravotně relevantním informacím a pochopit jejich smysl	11. Schopnost interpretovat a vyhodnotit zdravotně relevantní informace	12. Schopnost zaujmout poučený názor na zdravotní otázky

# Index zdravotní gramotnosti

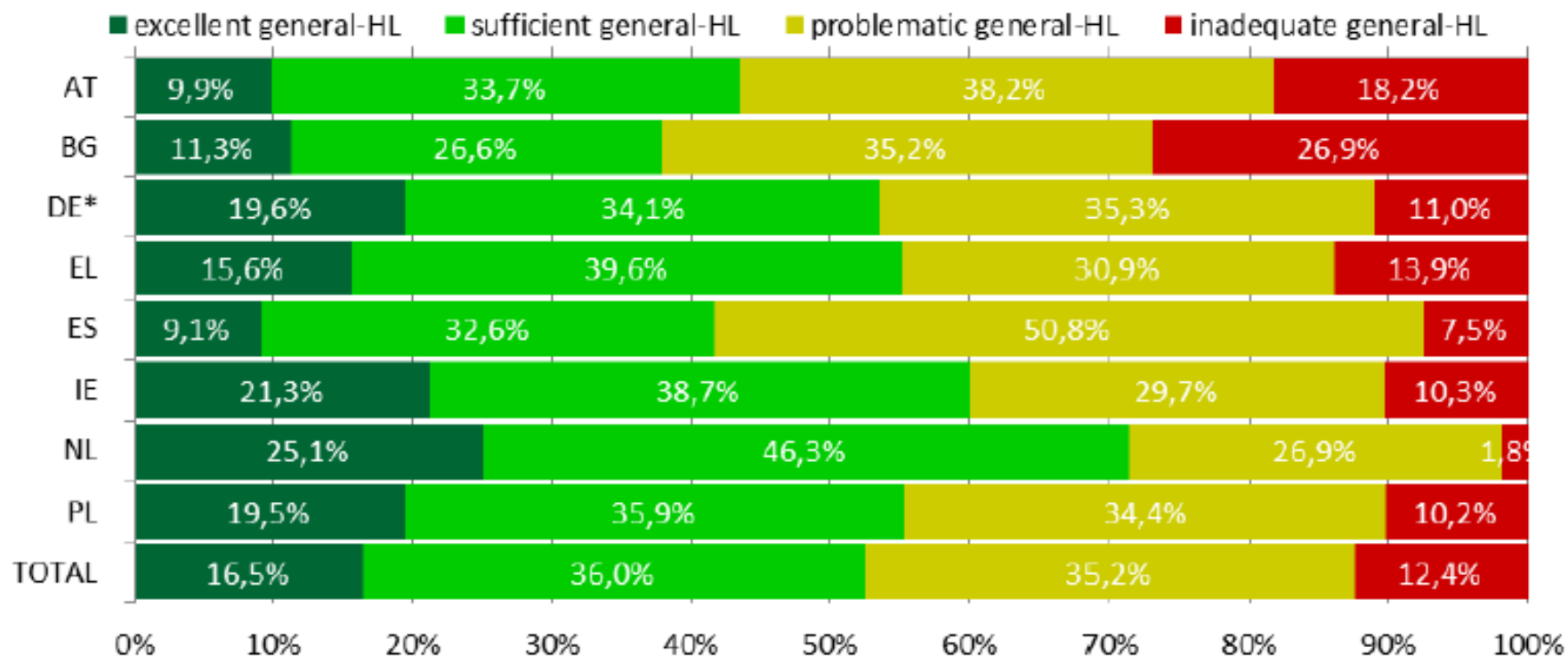
- Celkem 47 likertovských položek
- Tři oblasti zdravotní gramotnosti a jedna sumární:
  - ZG v oblasti **zdravotní péče**: 16 položek
  - ZG v oblasti **prevence nemocí**: 16 položek
  - ZG v oblasti **podpory zdraví**: 15 položek
  - ZG **obecná** - celkem 47 položek
- Pět položkových škály: velmi snadné – velmi nesnadné
- Tři samostatné sub-indexy standardizované (0-50)
- Škála obecné zdravotní gramotnosti (0-50)
- Členění do 4 intervalů: excelentní - neadekvátní

# Dva typy ukazatelů

- Ukazatel numerický
  - Škála 0-50
- Ukazatel intervalový
  - Excelentní
  - Dostatečná
  - Problematická
  - Neadekvátní

# Zdravotní gramotnost v osmi zemích EU: Omezená zdravotní gramotnost: 47,6%

Graph 10: Percentages of General Health Literacy Levels Thresholds for Countries and Total



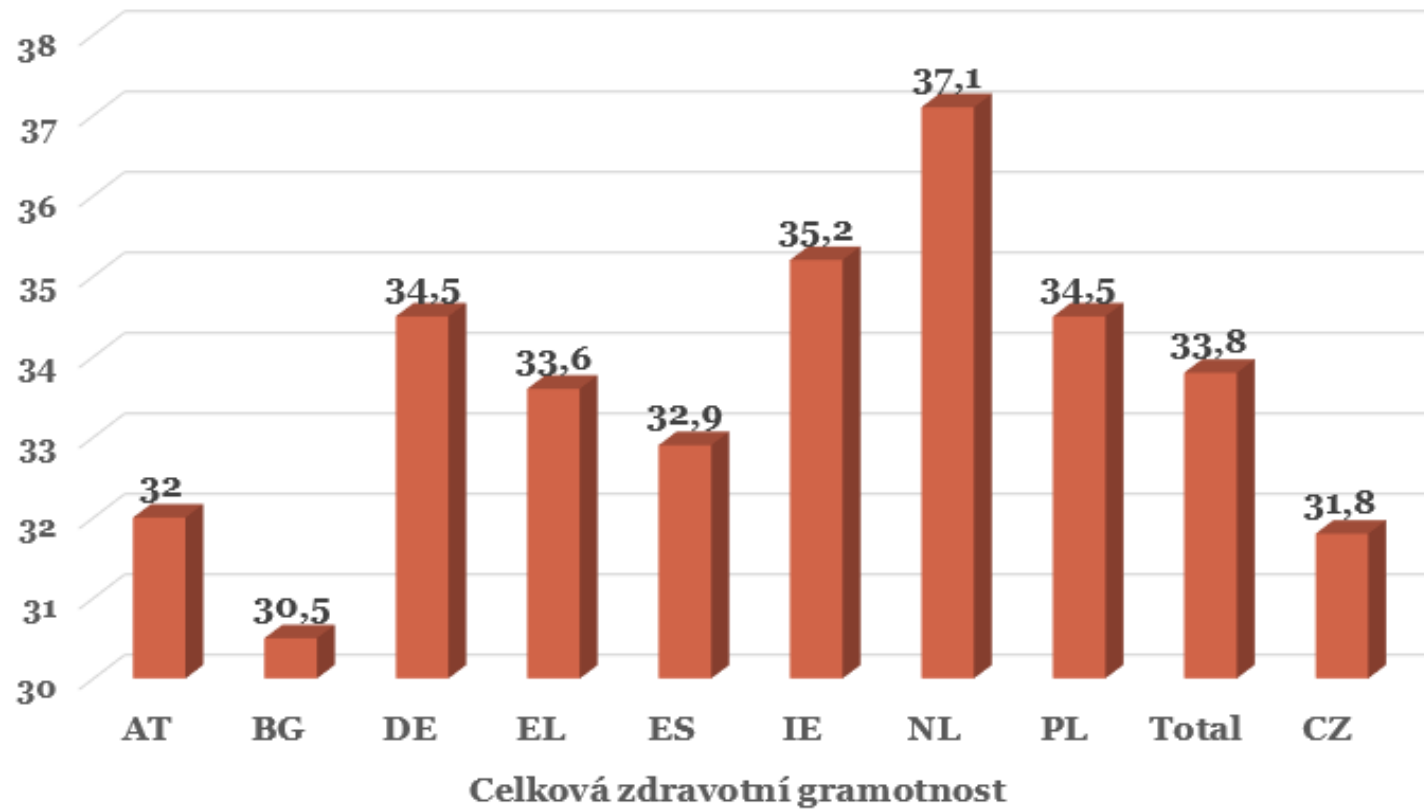
# Realizátoři výzkumu



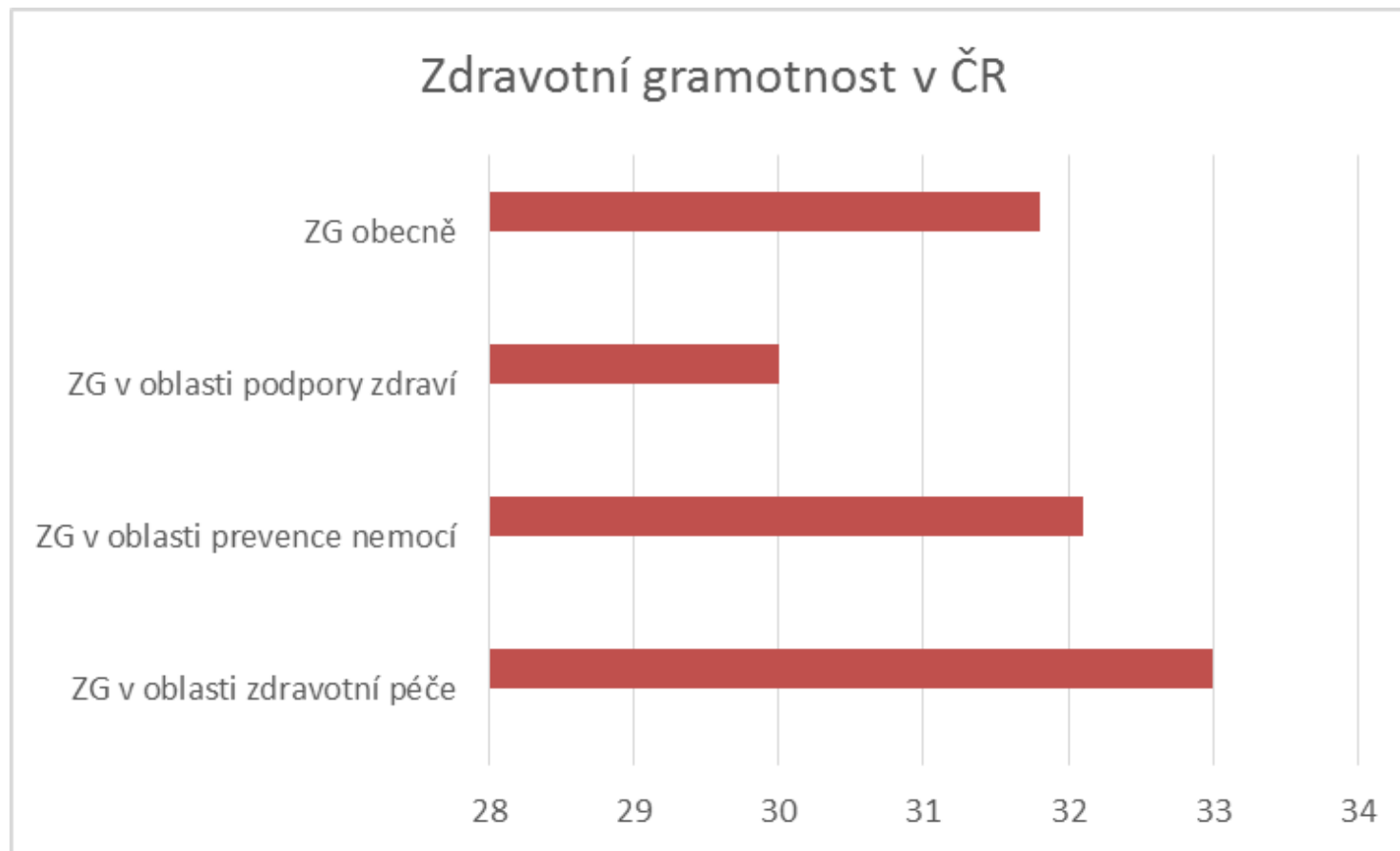
# Metodika

<b>Cílová skupina</b>	Obyvatelé ČR starší 15 let
<b>Výběrová metoda</b>	Kvótní výběr - kvóty: pohlaví, vzdělání, věk, kraj, velikost obce
<b>Vzorek</b>	n = 1037 respondentů
<b>Způsob sběru dat</b>	Osobní dotazování v domácnostech pomocí počítače (CAPI)
<b>Dotazník</b>	Přibližně 40 minut
<b>Termín sběru dat</b>	Prosinec 2014

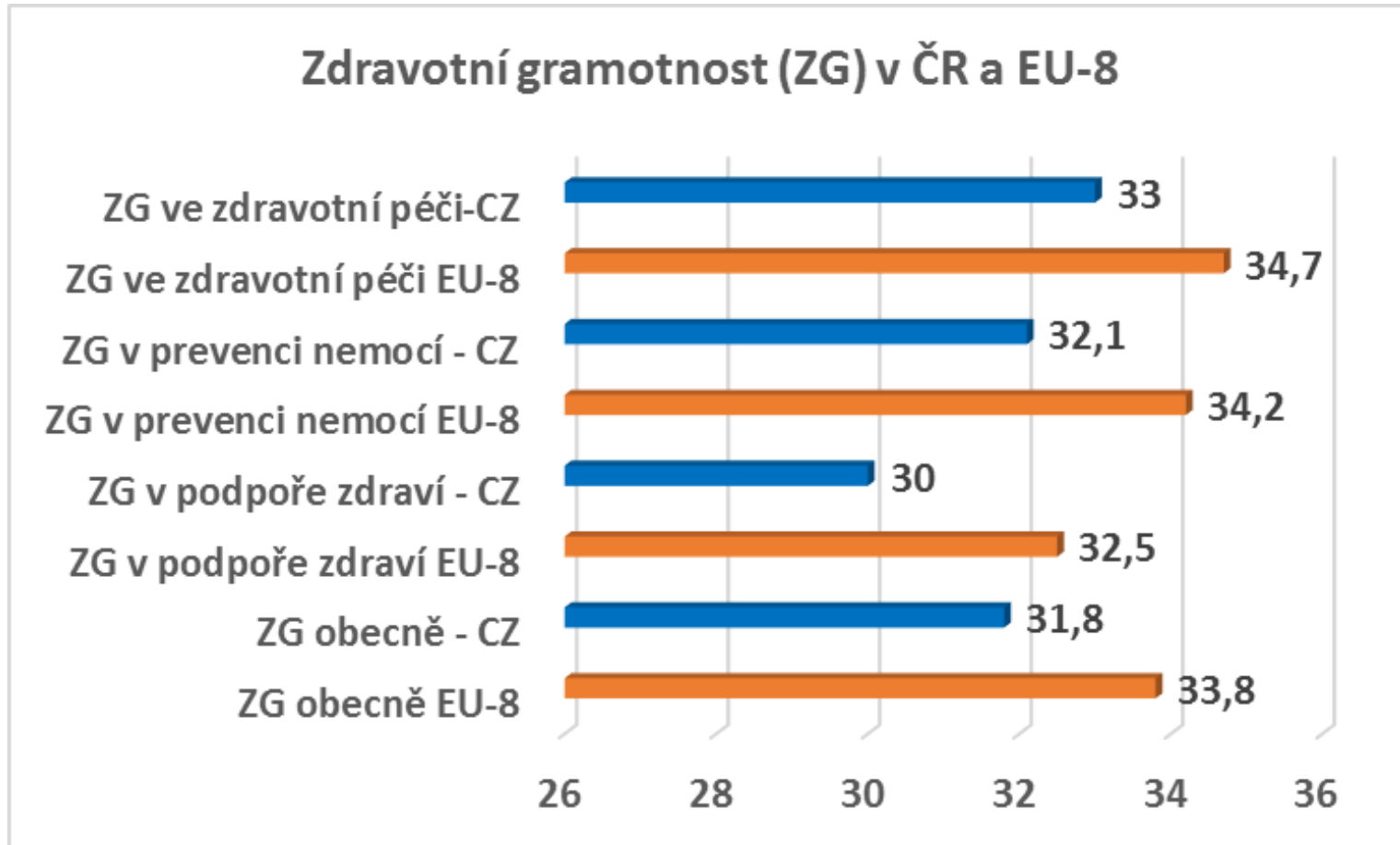
# Zdravotní gramotnost celková - EU



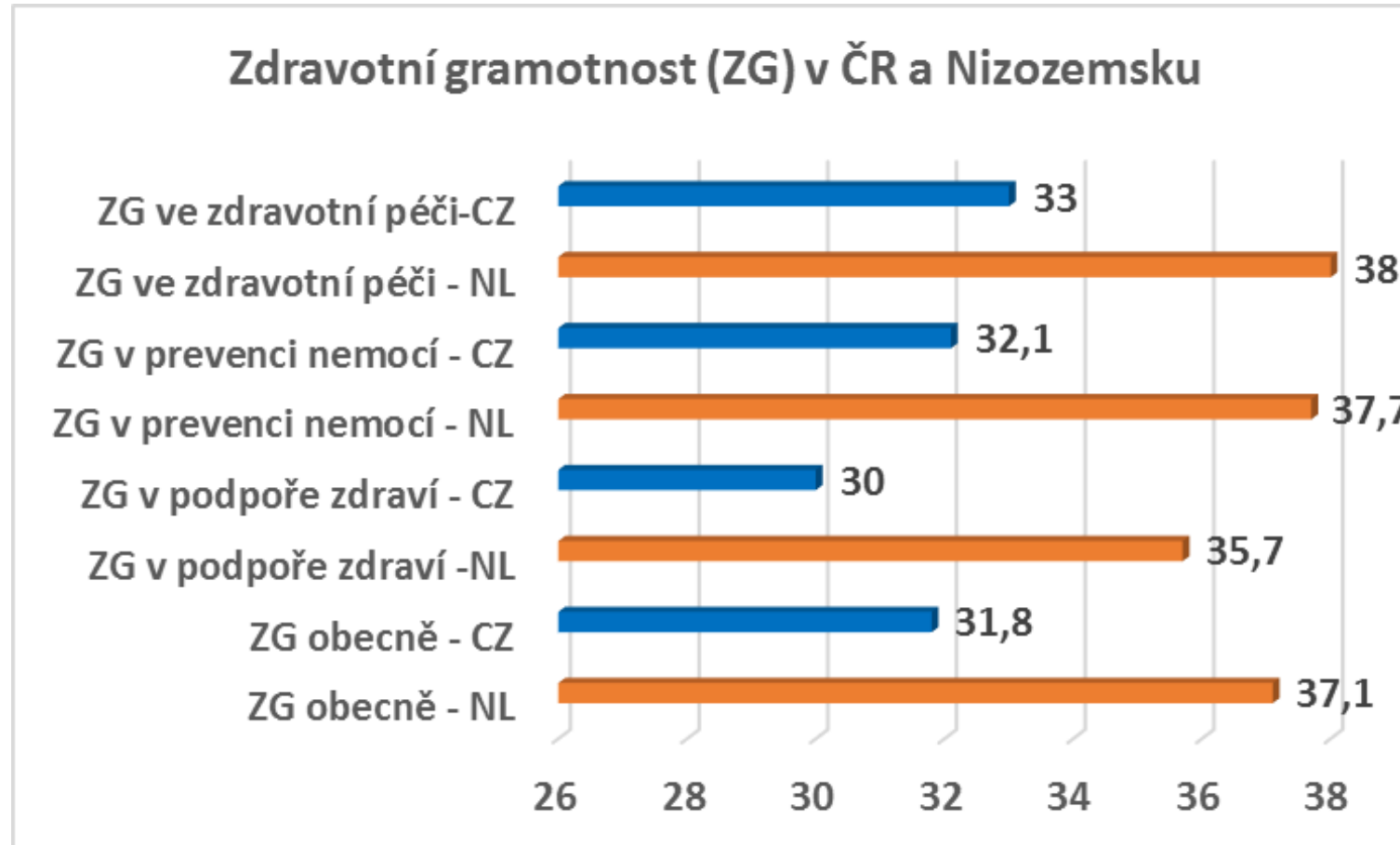
# Největší deficit v oblasti podpory zdraví



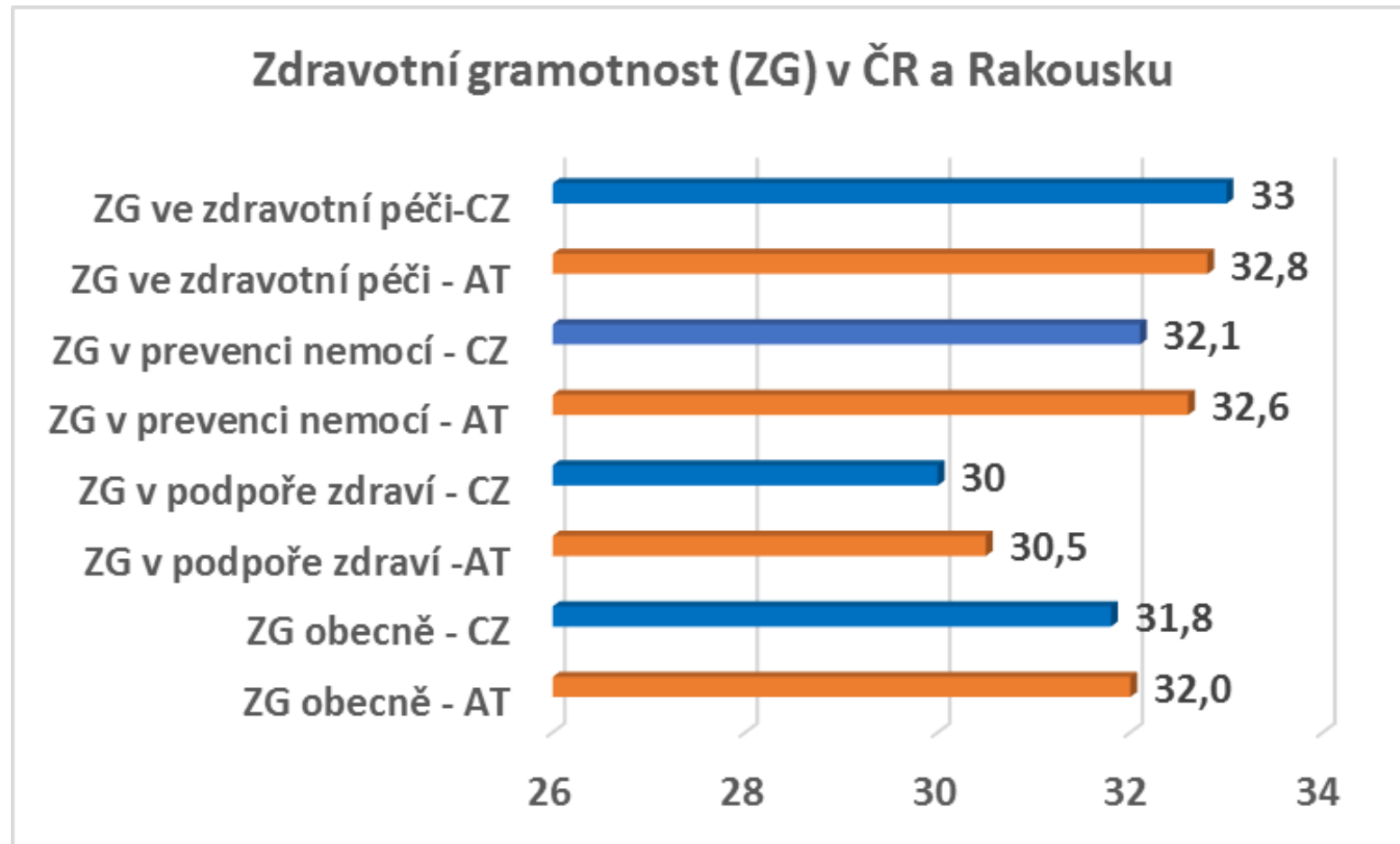
# Srovnání ČR a EU-8 ve všech oblastech zdravotní gramotnosti



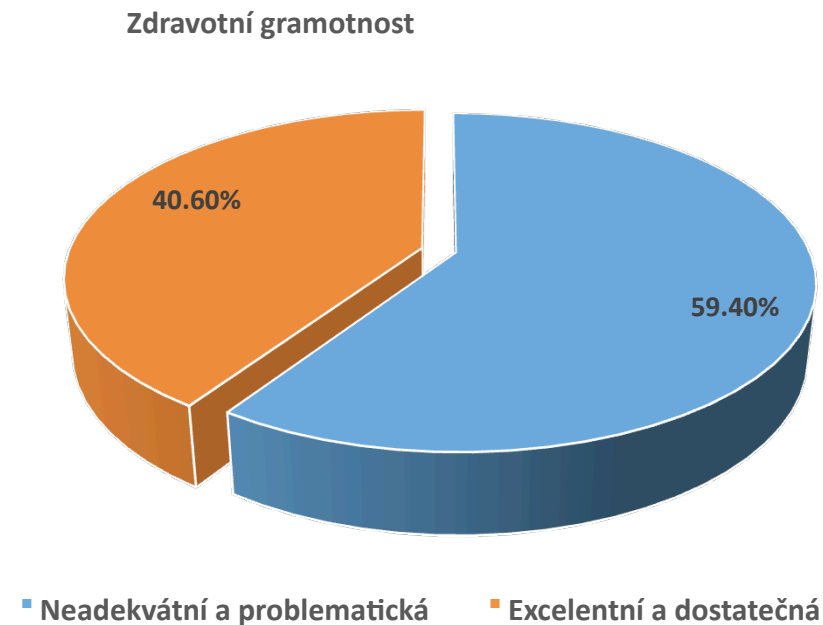
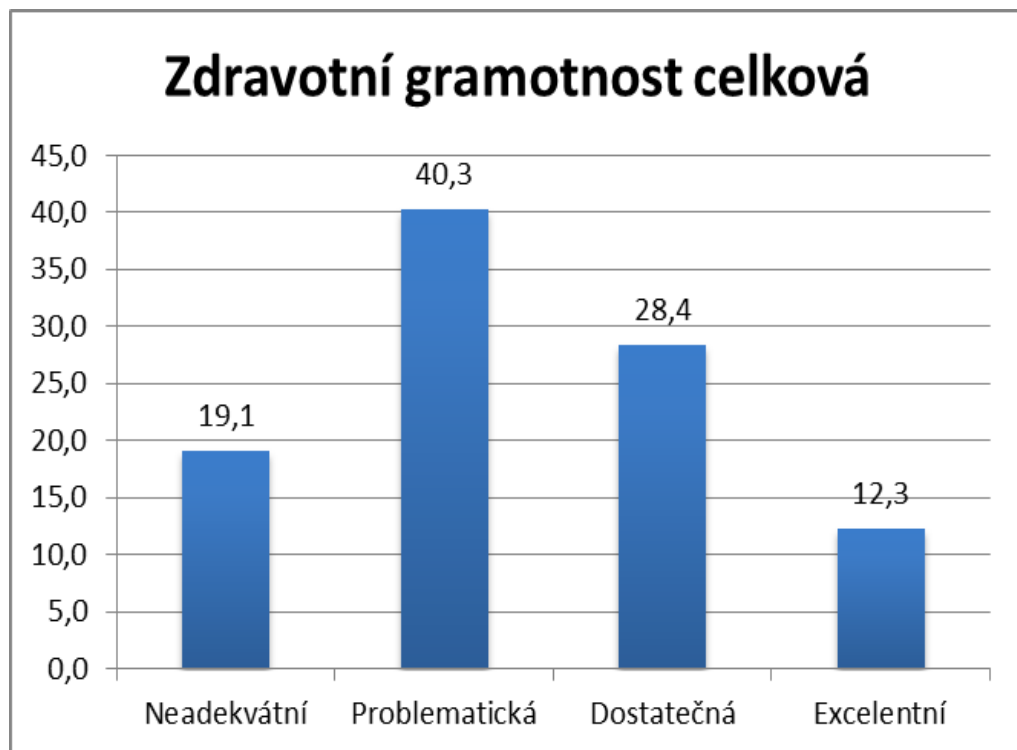
# Srovnání ČR a Nizozemska ve všech oblastech zdravotní gramotnosti



# Srovnání ČR a Rakouska ve všech oblastech zdravotní gramotnosti

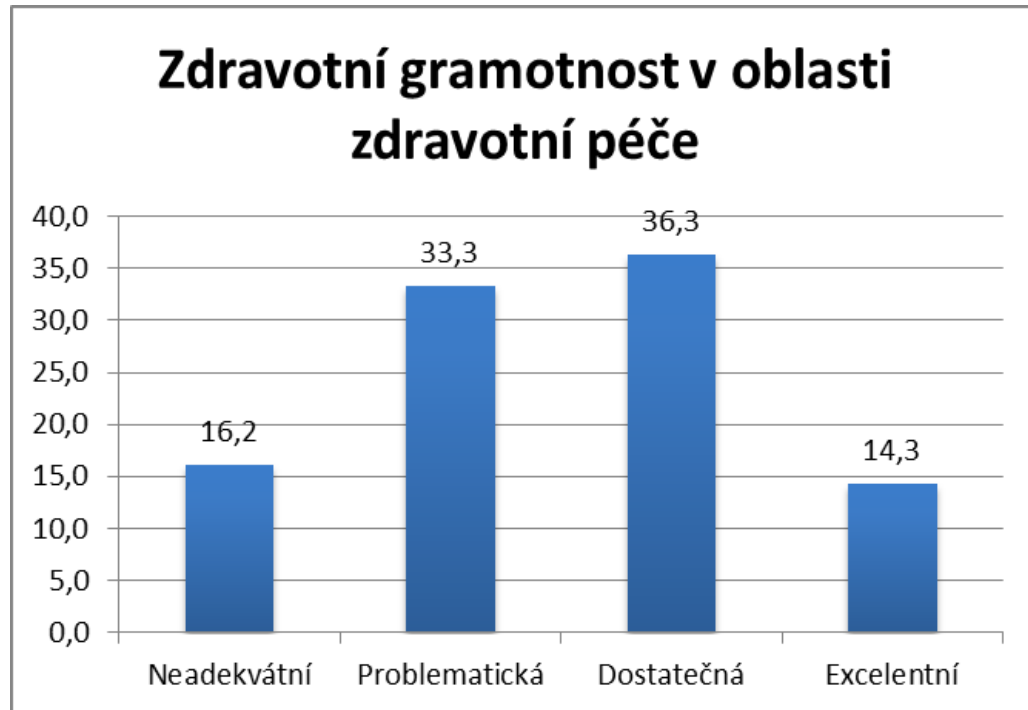


# Zdravotní gramotnost celková

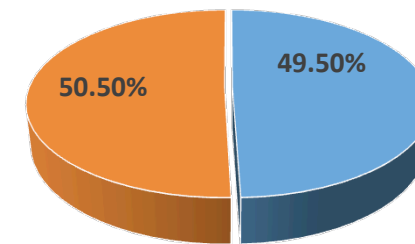


**Téměř 60% respondentů vykazuje omezenou zdravotní gramotnost  
V zemích EU-8 je to necelá polovina**

# Zdravotní gramotnost v oblasti zdravotní péče



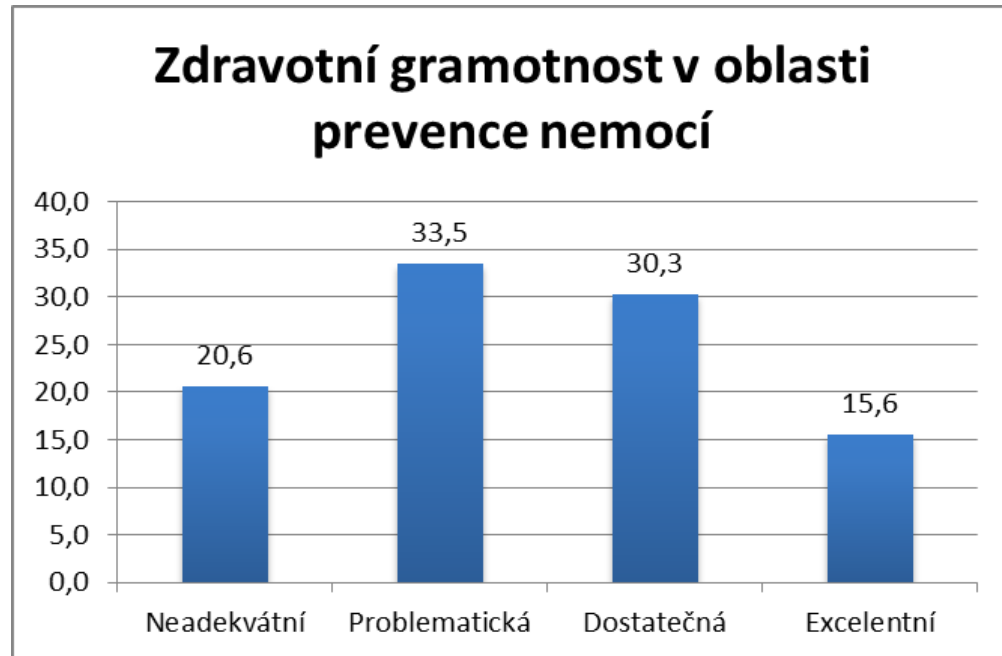
Zdravotní gramotnost v oblasti zdravotní péče



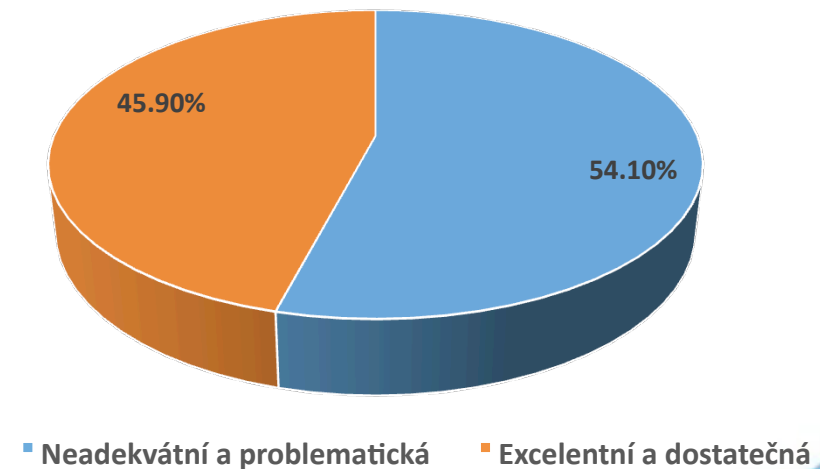
■ Neadekvátní a problematická ■ Excelentní a dostatečná

**Necelá polovina respondentů vykazuje omezenou zdravotní gramotnost v oblasti zdravotní péče**

# Zdravotní gramotnost v oblasti prevence nemocí

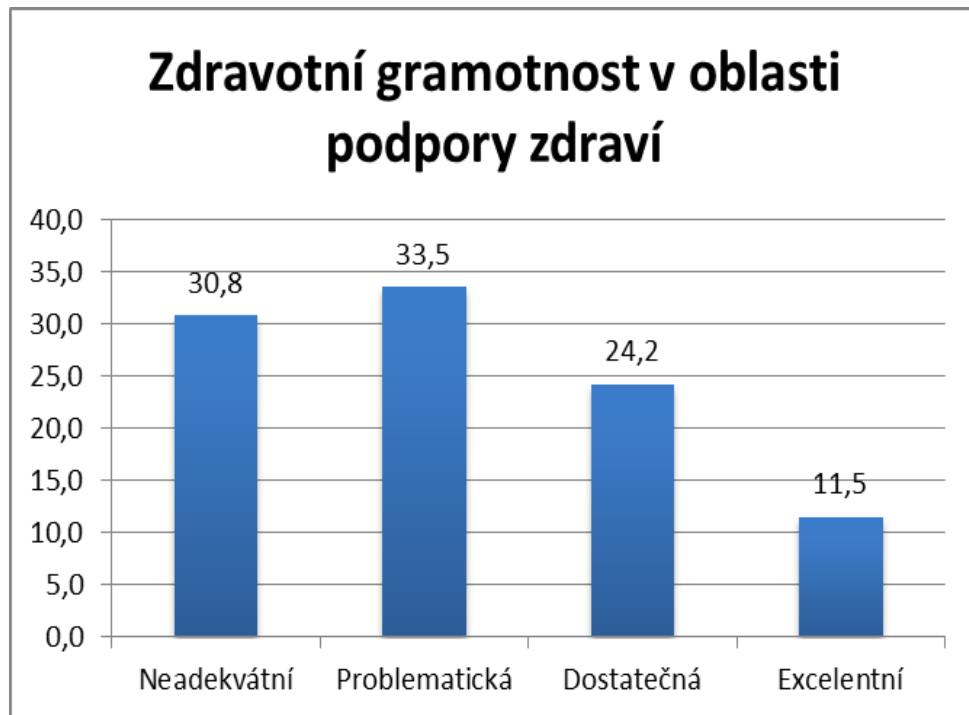


Zdravotní gramotnost v oblasti prevence nemocí



**54% respondentů vykazuje omezenou zdravotní gramotnost v oblasti prevence nemocí**

# Zdravotní gramotnost v oblasti podpory zdraví

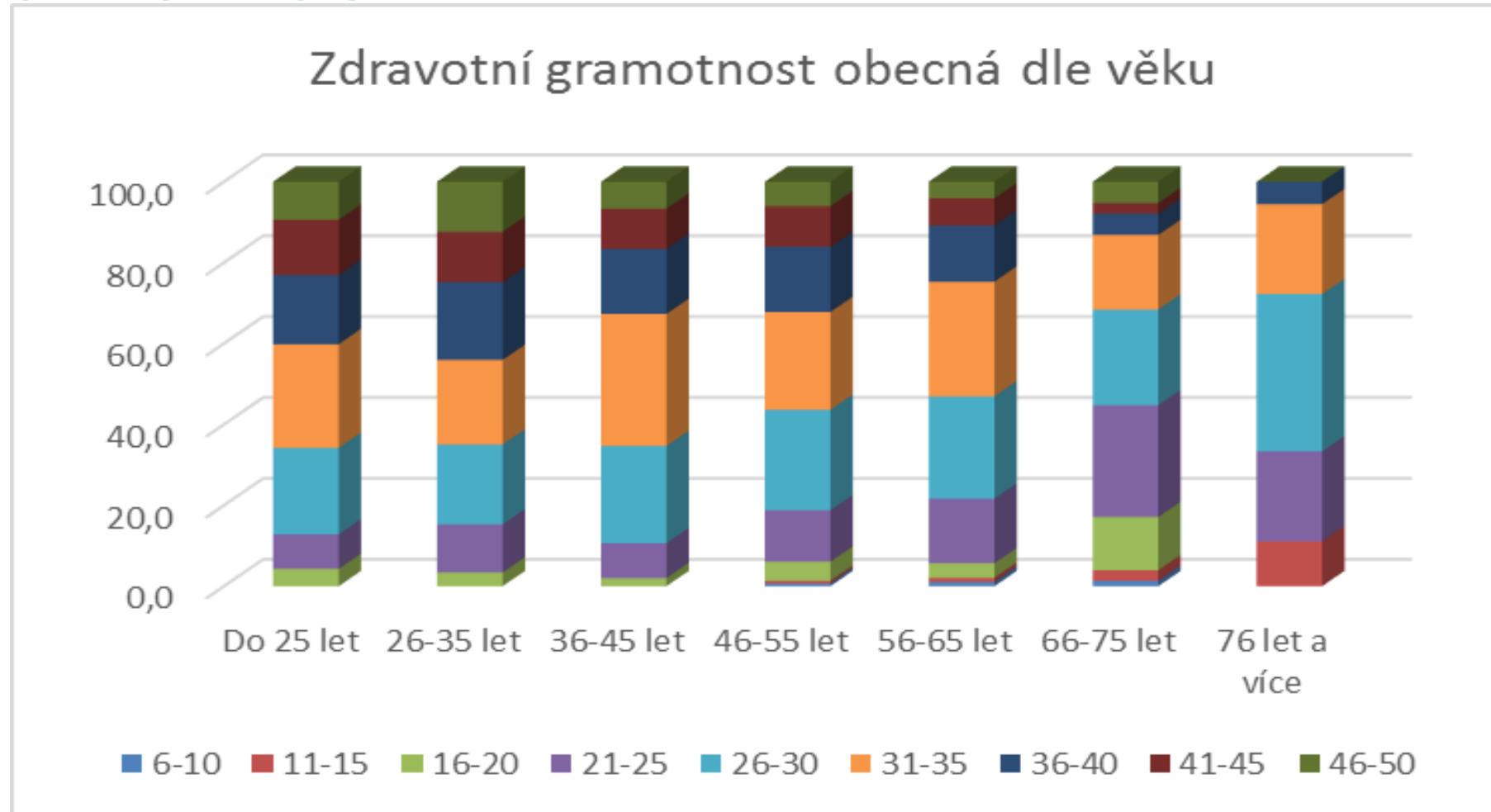


Zdravotní gramotnost v oblasti podpory zdraví

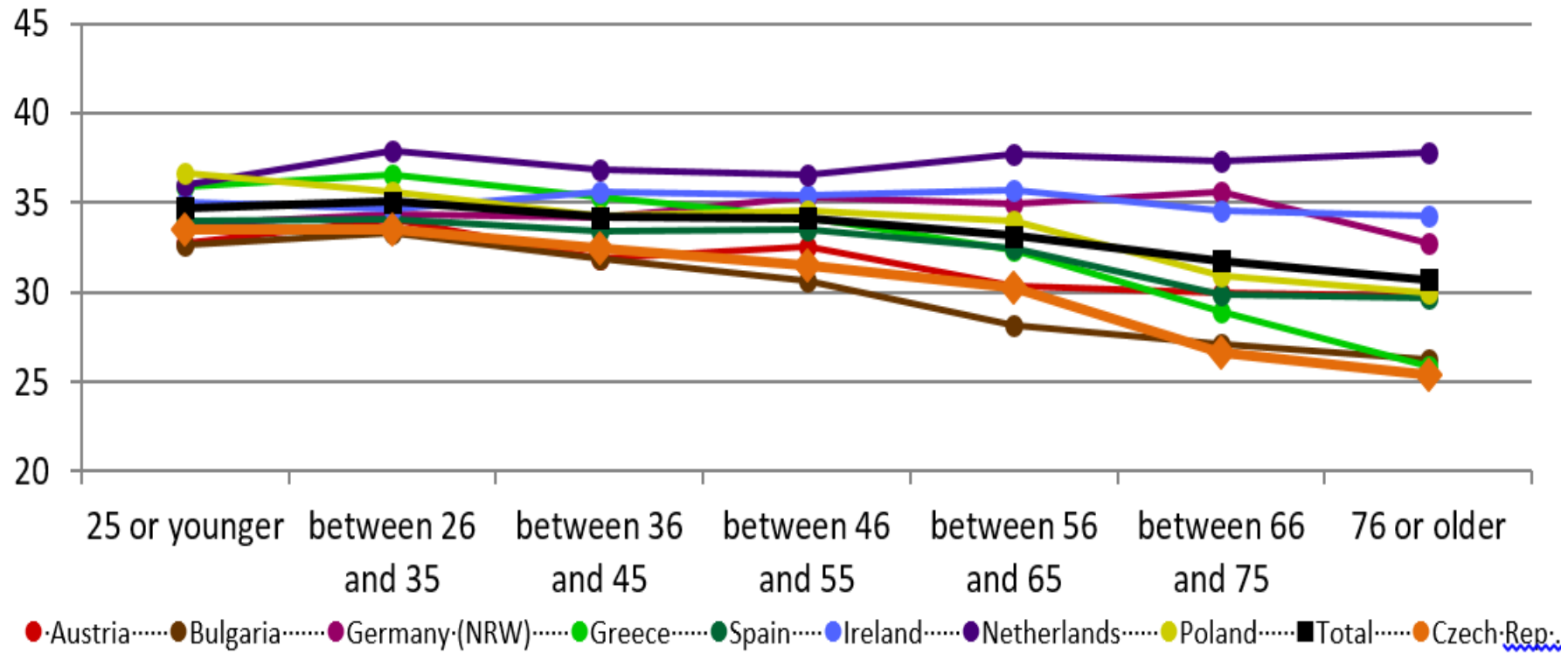


**Téměř dvě třetiny respondentů vykazují omezenou zdravotní gramotnost v oblasti podpory zdraví**

# S věkem klesá úroveň zdravotní gramotnosti



# V ČR je klesání úrovně zdravotní gramotnosti s věkem nejdramatičtější

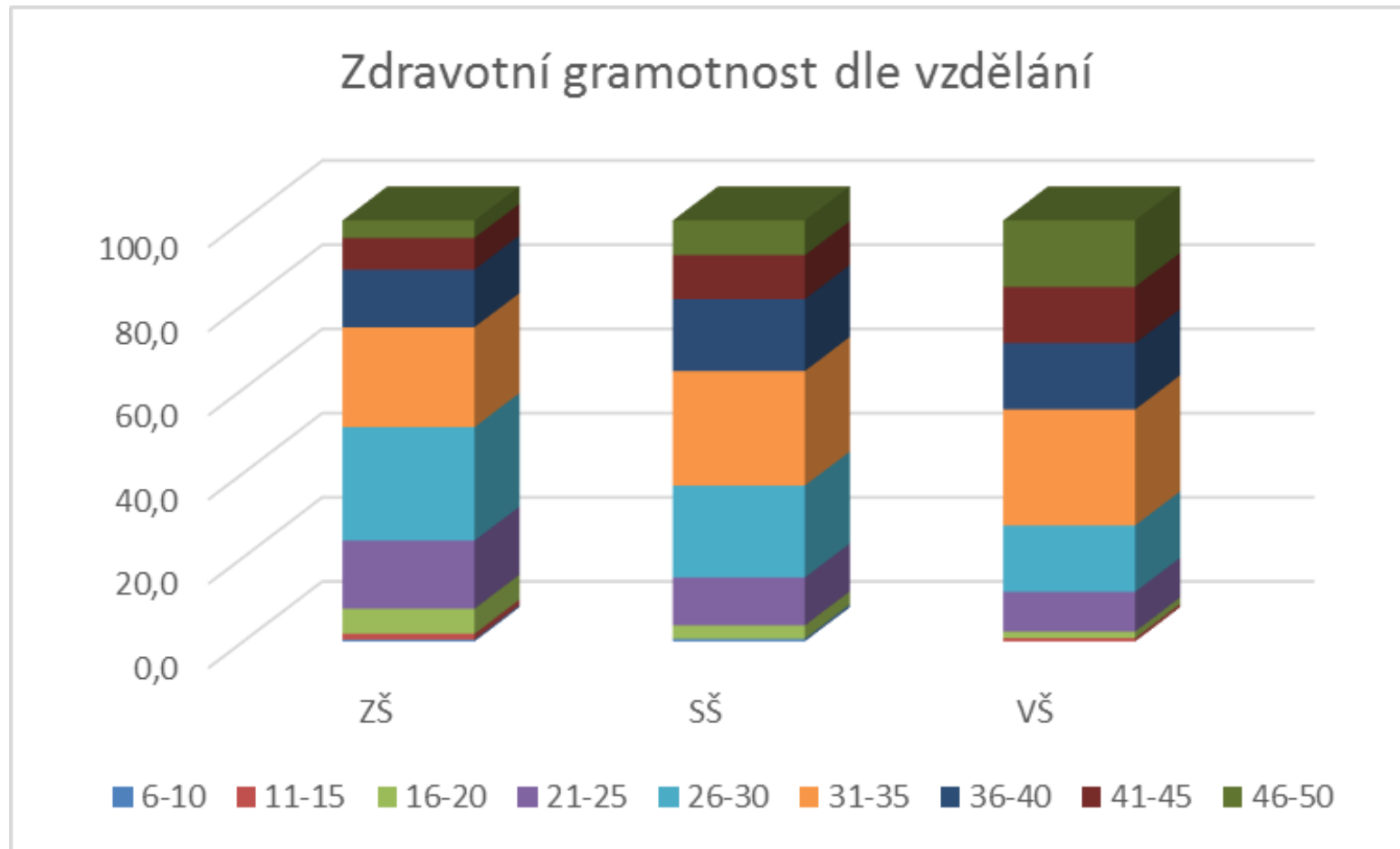


AT·[N=979] | BG·[N=925] | DE(NRW)·[N=1045] | EL·[N=998] | ES[N=974] | IE[N=959] | NL[N=993] | PL[N=921] | TOTAL[N=7795] | CZ[N=989]¶

\*only-NRW¶

Figure 36: Mean Scores of General Health Literacy by Age for Countries and Total¶

# Zdravotní gramotnost se zvyšuje s vyšší vzdělání



# Zdravotní gramotnost a vzdělání

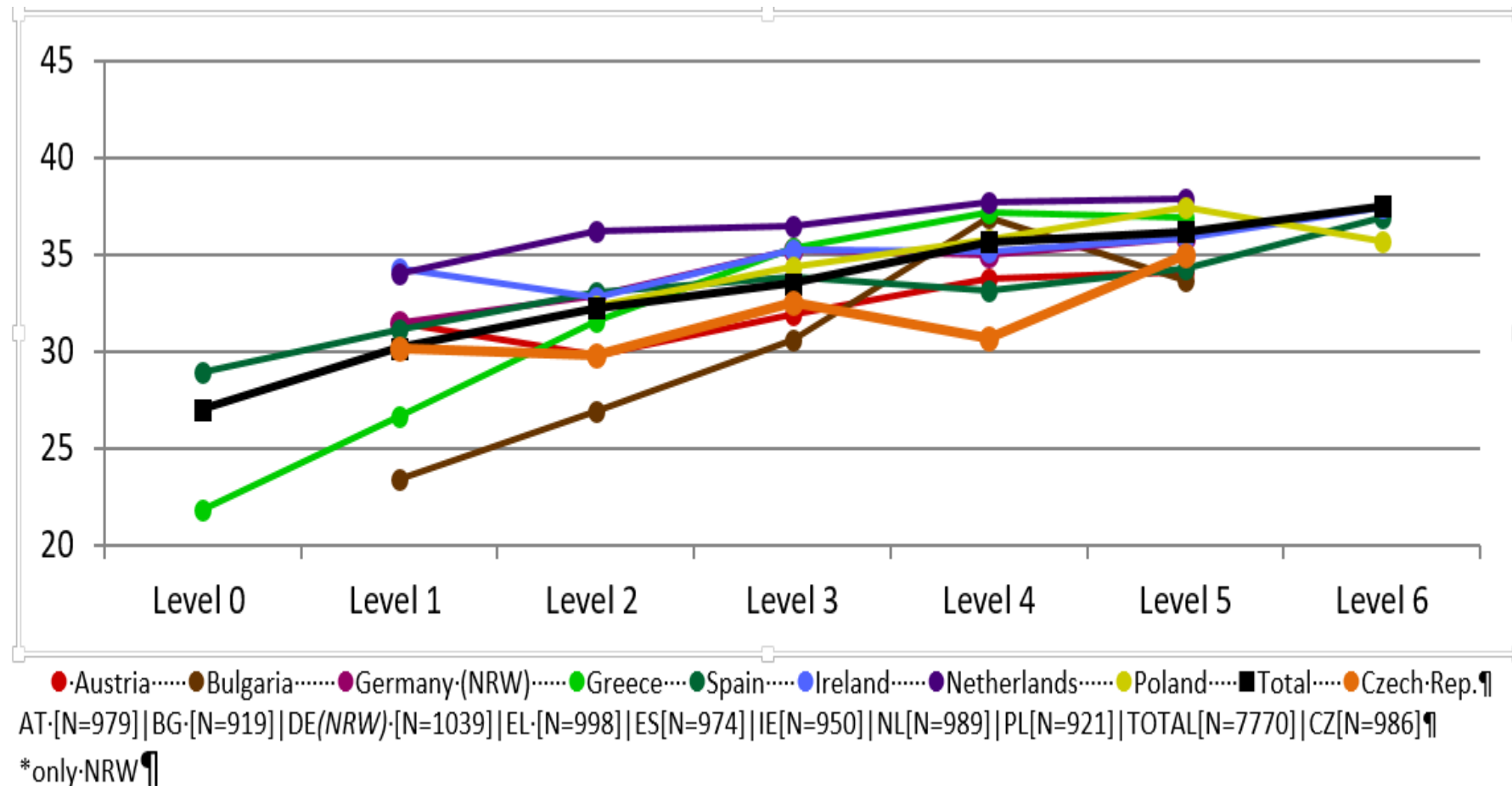
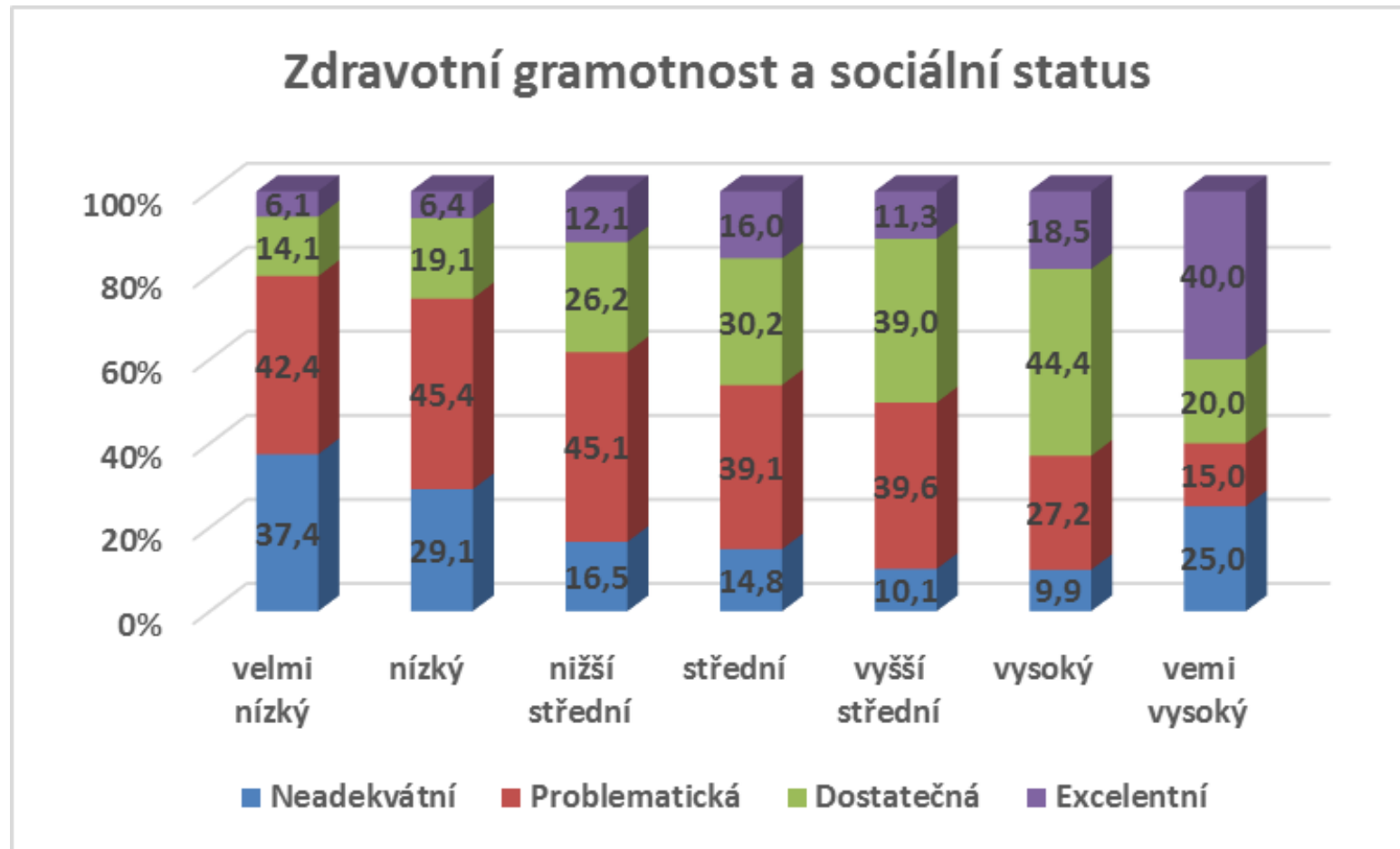
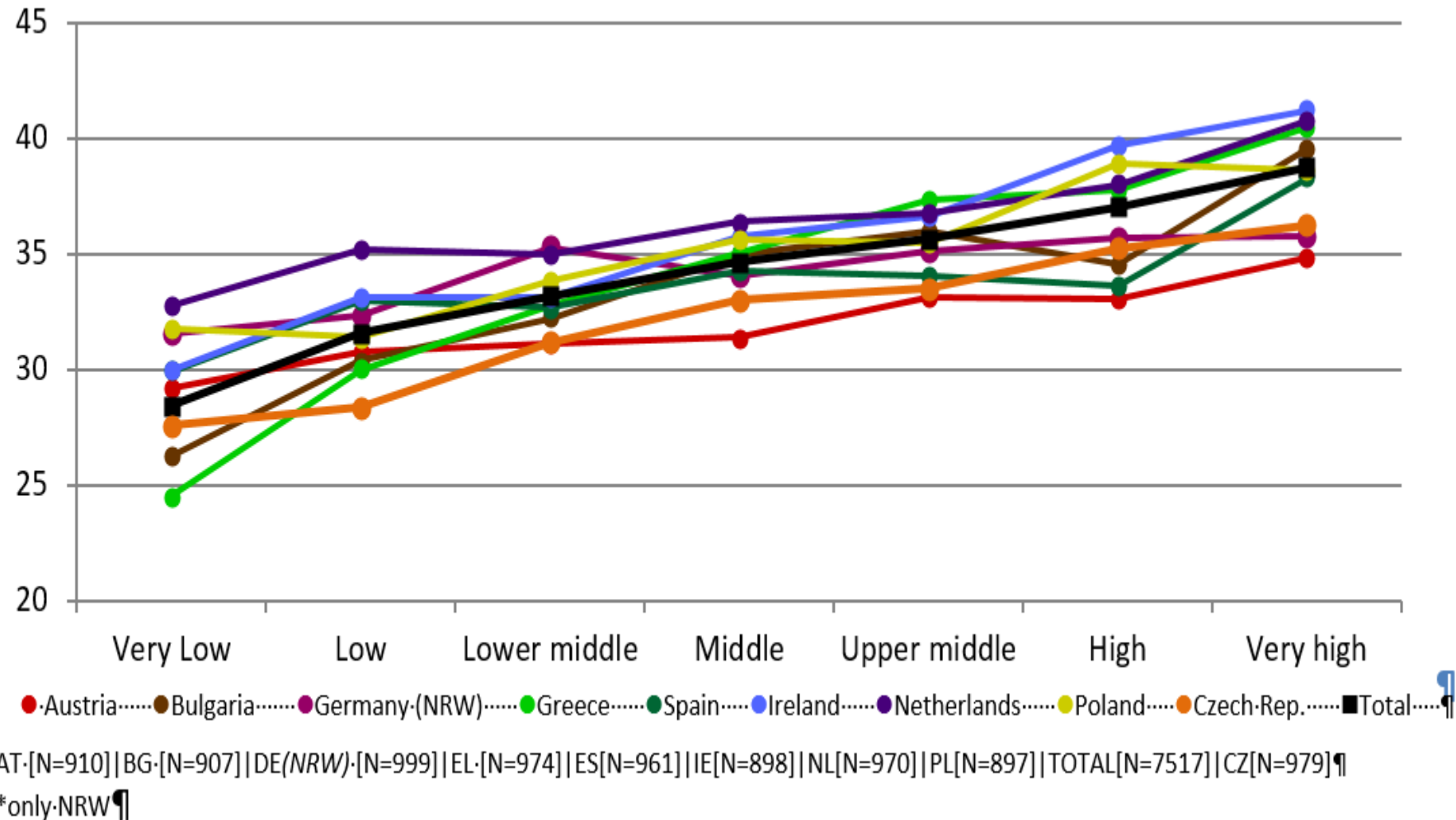


Figure 37: Mean Scores of General Health Literacy by Education<sup>17</sup> for Countries and Total

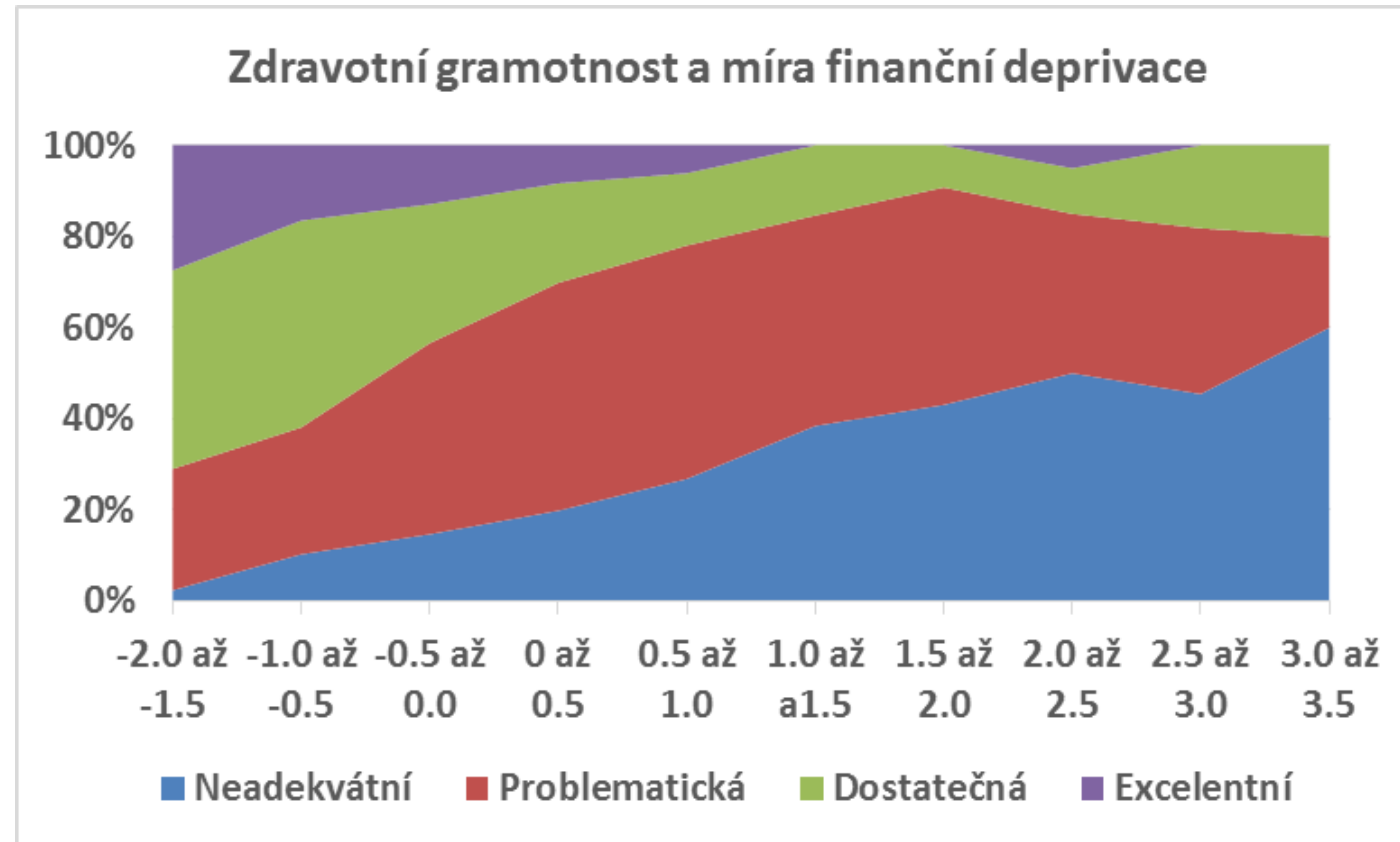
# Zdravotní gramotnost roste se subjektivním sociálním statusem



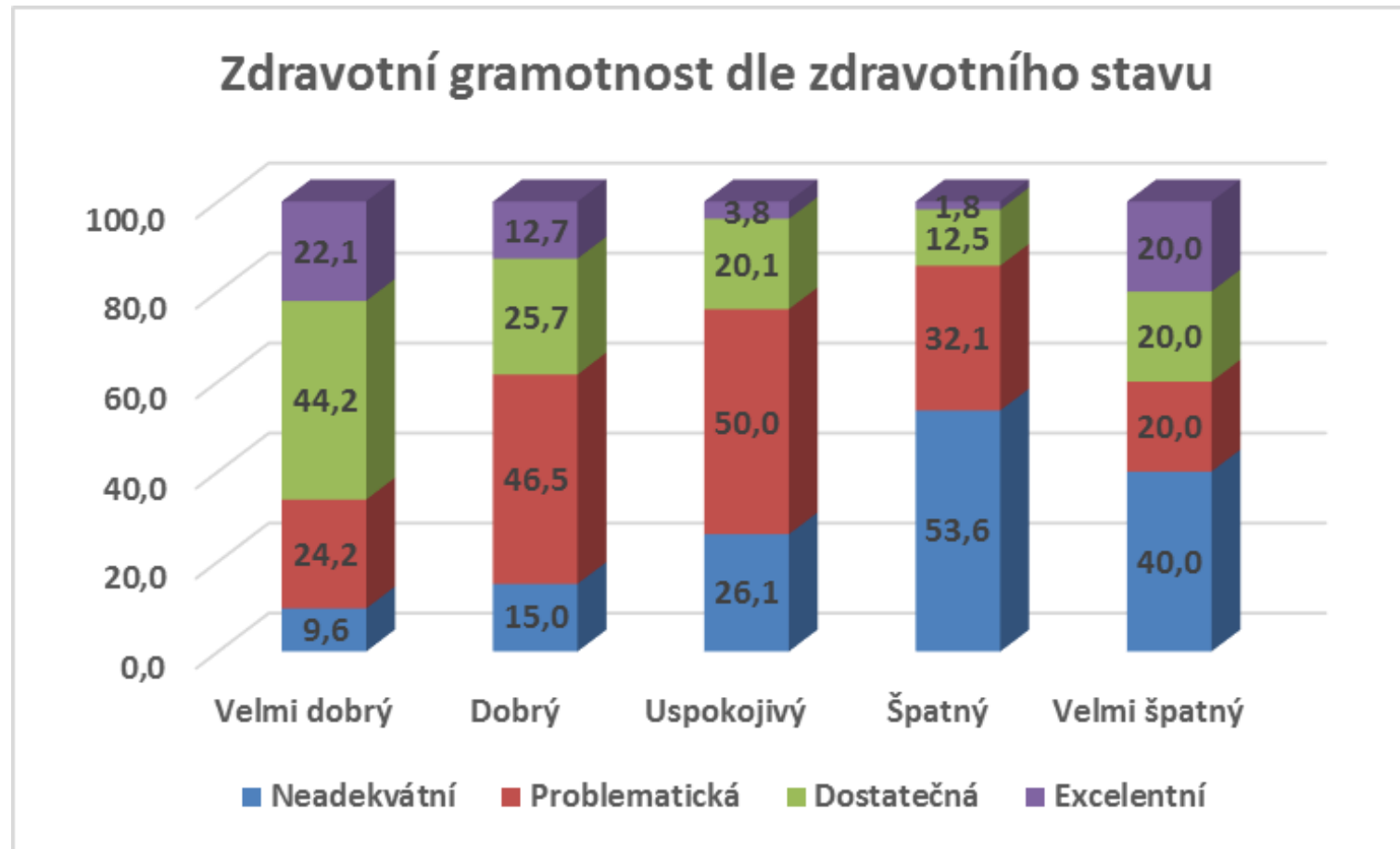
# Zdravotní gramotnost a sociální status



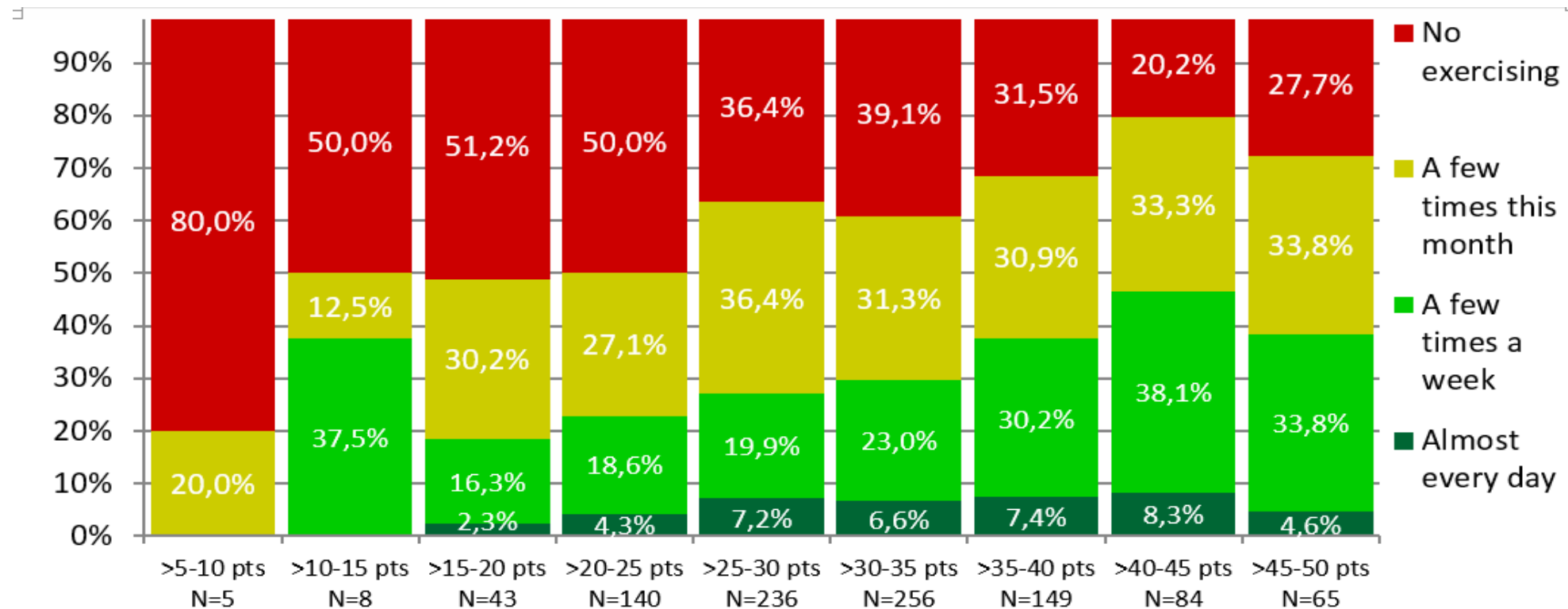
# Finanční deprivace ovlivňuje velkou měrou zdravotní gramotnost



# Zdravotní stav souvisí se zdravotní gramotností



# Souvislost zdravotní gramotnosti a fyzické aktivity



N=986¶



**Figure 44:** Frequency Of Physical Exercising by General Health Literacy Index (categorized in 5 pts. steps) for CZ¶

# Prediktory celkové zdravotní gramotnosti

Celková zdravotní gramotnost podle prediktorů (index Beta, adjustovaný koeficient determinace ) pro jednotlivé země a celkově

Celková zdravotní gramotnost dle...	Rakousko AT	Bulharsko BG	Německo DE	Řecko EL	Španělsko ES	Irsko IE	Nizozemsko NL	Polsko PL	Celkem	CZ
<b>Pohlaví</b>	.079	.050 <sup>a</sup>	.094	.029 <sup>a</sup>	.021 <sup>a</sup>	.074	.119	.090	.063	.013 <sup>a</sup>
<b>Věk</b>	-.145	-.140	-.016 <sup>a</sup>	-.173	-.153	-.019 <sup>a</sup>	.033 <sup>a</sup>	-.099	-.094	<b>.180</b>
<b>Vzdělání (ISCED)</b>	.058 <sup>a</sup>	.107	.102	.224	.138	.046 <sup>a</sup>	.113	.083	.131	.120
<b>Finanční deprivace</b>	-.234	-.310	-.230	-.228	-.071	-.278	-.142	-.349	-.239	<b>.354</b>
<b>Sociální postavení</b>	.040 <sup>a</sup>	.108	.002 <sup>a</sup>	.111	.069	.228	.115	.068	.142	.034 <sup>a</sup>
<b>Adj. R kvadrát</b>	.096	.247	.082	.289	.089	.190	.081	.208	.174	.240

AT [N=838] BG [N=840] DE(NRW) [N=939] EL [N=961] ES [N=916] IE [N=847] NL [N=930] PL [N=814] Celkem [N=7085] CZ [N=930]

a...nevýznamné na hladině 0,05

Index celkové zdravotní gramotnosti od 0=minimum do 50=maximum

Pohlaví: 0=muž, 1=žena

Věk v letech

Finanční deprivace od nízké deprivace do vysoké deprivace

Sociální status od 1=nejnižší postavení ve společnosti do 10=nejvyšší postavení ve společnosti

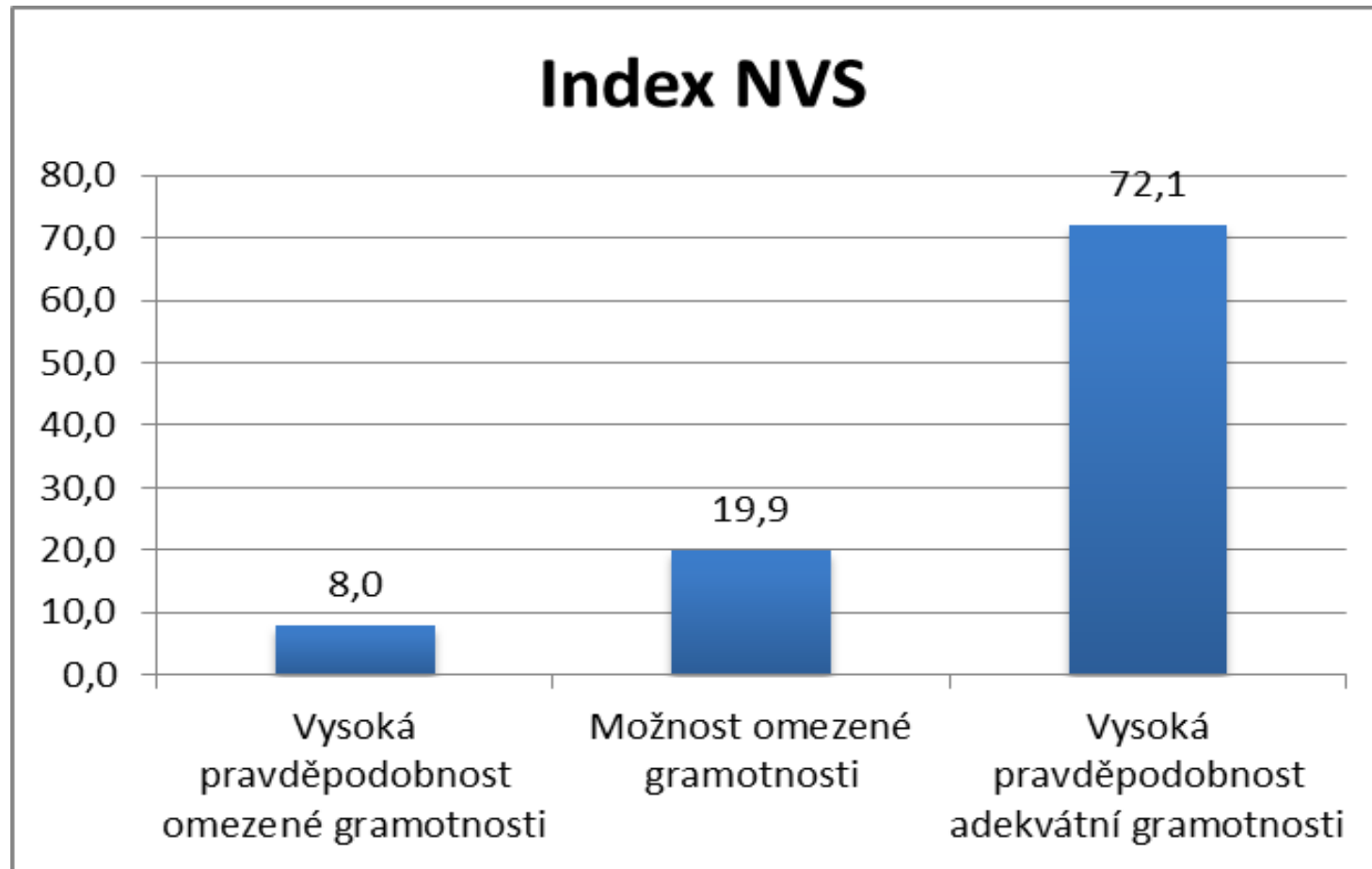
# Zdravotní gramotnost souvisí s návštěvami lékaře

Korelace mezi celkovou zdravotní gramotností a indikátory využívání zdravotnických služeb v jednotlivých zemích a celkově

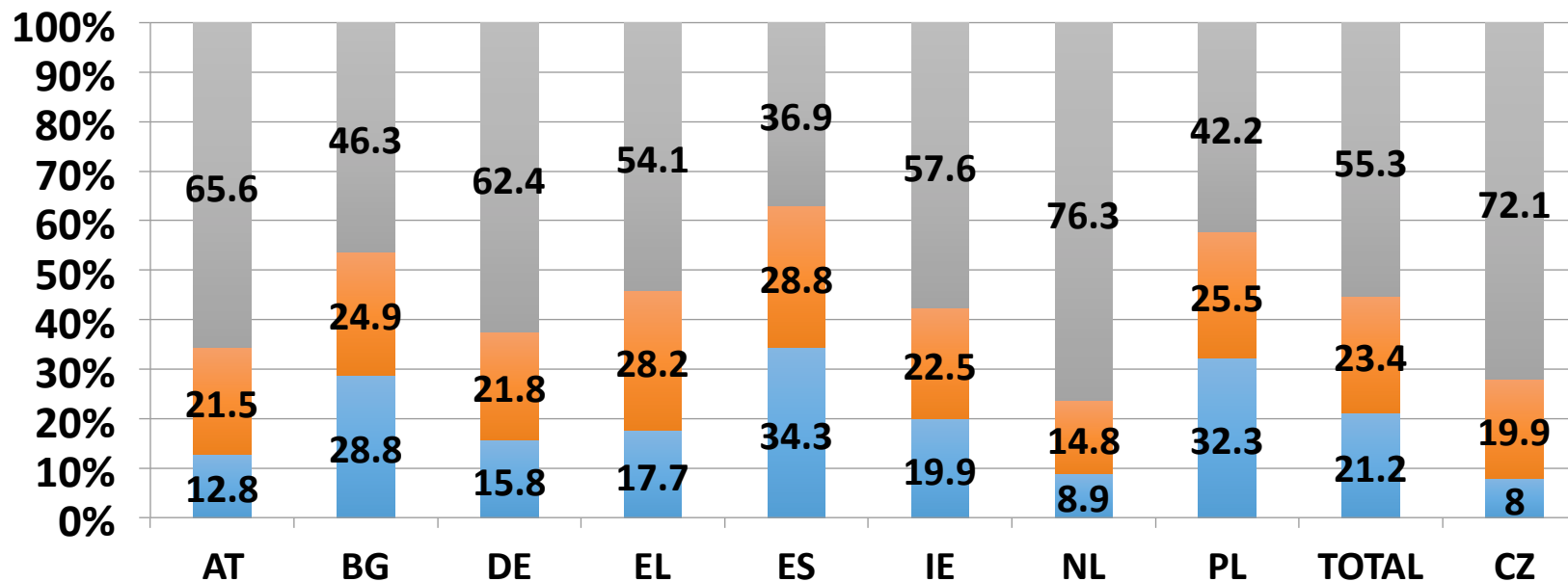
Celková zdravotní gramotnost a...			Rakousko AT	Bulharsko BG	Německo DE	Řecko EL	Španělsko ES	Irsko IE	Nizozemsko NL	Polsko PL	Celkem	CZ
První pomoc (posl. 24 měs.)	r		-.151**	-.100**	-.112**	-.086**	-.103**	-0.046	-0.011	-.076*	-.061**	-.113**
	N		999	995	1161	1043	1009	970	990	1035	8202	980
Návštěvy lékaře (posl 12 měs)	r		-.185**	-.117**	-.073*	-.168**	-.155**	-.077*	-0.014	-.095**	-.114**	-.215**
	N		1003	1002	1160	1042	1007	971	990	1041	8216	989
Nemocniční pé (posl 12 měs)	r		-.188**	-.121**	-.112**	-.120**	-.065*	-0.048	-0.031	-.147**	-.062**	-.133**
	N		998	988	1160	1043	1008	969	990	1043	8199	980
Ostatní zdravotníci (posl 12 měs)	r		-0.06	0.061	-0.016	.114**	-0.015	0.033	0	.070*	.062**	-.112**
	N		1003	999	1161	1042	1008	971	992	1041	8217	989

\*\* . Korelace významná na hladině 0.01 .

# Téměř $\frac{3}{4}$ respondentů vykazují vysokou úroveň funkční gramotnosti



# Vysoká úroveň funkční ZG ve srovnání s EU8



- Vysoká pravděpodobnost adekvátní gramotnosti
- Možnost omezené gramotnosti
- Vysoká pravděpodobnost omezené gramotnosti

# Hlavní zjištění

- Téměř polovina dotazovaných Evropanů vykazuje neadekvátní nebo problematickou zdravotní gramotnost (47,6%) V České republice je to téměř 60% dotázaných
- Úroveň celkové zdravotní gramotnosti je v ČR pod průměrem EU-8, ČR je na 8. místě z 9 zemí, výrazně zaostává za nejlepšími (NL, IE, DE, PL), je srovnatelná s AT
- Obdobné výsledky přináší i data o ZG v oblastech zdravotní péče, prevence nemocí a podpory zdraví
- Z jednotlivých oblastí zdravotní gramotnosti je nejhorší situace u podpory zdraví
- Česká data potvrzují sociální gradient zdravotní gramotnosti a podmíněnost vzděláním a věkem
- Souvislost mezi zdravotním stavem a zdravotní gramotnosti je silná
- Nízká úroveň zdravotní gramotnosti je spojena s rizikovým chováním, horším zdravotním stavem, častější hospitalizací a zvýšenými náklady na zdravotní péči
- Úroveň funkční zdravotní gramotnosti, měřená indexem NVS je v ČR relativně vysoká

# Jak dál s výzkumem zdravotní gramotnosti

- Systematický monitoring ZG v české populaci
- Používání zkrácené verze základních škál
- Vypracování a standardizace instrumentů pro specifické populace (věkové, socioekonomické)
- Návrh a validizace nástrojů pro evaluaci intervenčních projektů zaměřených na zlepšování ZG
- Rozšíření studia ZG o hodnocení motivačních faktorů, např. metodikou lokalizace kontroly zdraví (Health locus of control)
- Stálá reflexe teoretických východisek výzkumu zdravotní gramotnosti